

sionen være, at den er i en storartet form. Både hvad angår det analytiske arbejde og formidlingen heraf.

Hvorvidt dette er nok til, at *Vandmærker* så også kommer til at stå på andre hylder end bibliotekets er dog en anden sag. Den slår sig delvis op som en slags moderne samtidslitteraturhistorie, men anskuet fra den vinkel, savner man nærlæsninger af en række helt essentielle forfatterskaber – f.eks. Christina Hesselholdt, Helle Helle, Kirsten Hammann, for nu blot at nævne tre af de mest markante kvinder. Ligeledes synes det ikke – set fra dette perspektiv – klart, hvorfor Solvej Balle og Bent Vinn Nielsen skal inddrages to gange. Her kunne redaktøren Anders Østergaard med fordel have udstukket andre forfattere. Østergaard forsøger i sin fyldige indledning at udbedre dette via et portræt af 90’er-litteraturen, som på den ene side er udmærket og fint formidlende, men på den anden indeholder nogle indre selvmodsigelser, som skæmmer det lidt. Først gør han et nummer ud af, at generationskategoriseringen er problematisk, blandt andet fordi forfattere, der kommer fra en anden generation end indeværende, ofte stadig er aktive og i udvikling. Men når han efterfølgende trække linier i 90’ernes litteratur er det stort set uden at inddrage endsige nævne disse ældre, aktive forfattere. Ligeledes synes det underligt, at han ikke selv følger op på det opdrag, han har givet skribenterne, og foretager ’parringer’ af 90’er debutanterne med andre, ældre forfatterskaber. I stedet leverer han et ganske konventionelt generationsportræt. Som er udmærket, men også gjort ligeså godt andetsteds.

I den henseende bliver det nok oftere ved kopimaskinen end på studerekammerets reol, man vil finde *Vandmærker*. Og det er en skam. *Vandmærker* er nemlig ikke blot en normal antologi – den er et udstyrsstykke, som man kunne håbe ville sætte standarder for fremtidige antologier: Decideret smuk og klassisk i sin opsætning, indeholdende navneregister og små portrætter med bibliografier og udførlige henvisninger til behandlinger af de analyserede forfattere.

Lene Myong Petersen

Mens vi vågner

Lilian Munk Rösing: *At læse barnet. Litteratur og psykoanalyse*. Kbh. 2001 (Samleren).

At læse barnet. Litteratur og psykoanalyse er en gennemskrevet ph.d.-afhandling, hvorom forfatteren Lilian Munk Rösing i et interview i *Information* har sagt, at den, trods sit akademiske tilsnit, er ment som et forsøg på at bryde igennem den akademiske mur. Måske kan man tilføje, at den i lige så høj grad er et forsøg på at bryde igennem den mur af uforstand, der omgiver psykoanalysen, al den stund bogen henter psykoanalysen som tekstlæsningsmetode frem i lyset fra det mørke, den flere årtier har befundet sig i.

At læse barnet er skrevet som en reaktion på forestillingen om, at det 20. århundrede har været barnets århundrede med afskaffelse af den sorte skole, og hvad dertil hører af institutionaliseret børneundertrykkelse. I følge Munk Rösing er denne forestilling

en sejlivet illusion: som hun selv fremhæver i forordet, affødte det store protester, da Folketinget i 1997 vedtog, at forældre ikke længere må slå deres børn. Så måske er den sorte skole ikke så langt væk, som vi tror. I et forsøg på at imødekomme barnets perspektiv iværksætter hun derfor en større eftersøgning af det indre barn, dvs. det barn, som den voksne fortæller kan huske at have været. Dette indre barn må ikke forveksles med det faktiske, konkrete barn af kød og blod; det erindrede barn er, med et freudiansk udtryk, en del af den psykiske realitet. Eftersøgningen af det barn, man engang har været, er derfor en rejse i erindringens rum, en rejse som rummer en betydelig etisk dimension for forfatteren: »Hvis barnets århundrede skal indfinde sig, hvis vi skal lære at behandle vores egne børn empatisk, må vi først lære at omfatte vores »indre« børn med empati« (s. 8). Denne klare udmelding adskiller *At læse barnet* fra de fleste andre videnskabelige publikationer, hvor de personlige investeringer kun i ganske få tilfælde italesættes. Man kan være enig eller uenig i Munk Rösings hensigtserklæring, men det virker under alle omstændigheder befriende, at hun fra begyndelsen formulerer sine egne erkendelsesmæssige interesser.

Uden berøringsangst over for litteraturens mest kanoniserede værker forsøges det indre barn indkredset i fem store læsninger af Joyces *Portræt af kunstneren som ungt menneske*, Lagerkvists *Gæst hos Virkeligheden*, Prousts *Vejen til Swann*, Sarrautes *Barndom* og endelige Benjamins *Barndom i Berlin*. Disse læsninger sammen-tænker psykoanalyse og litteraturvidenskab ud fra det hovedsynspunkt, at det

erindrede, rekonstruerede barn beskrives i den litterære barndomsskildring og i psykoanalysens teori om barndommen. Den psykoanalytiske forankring sofistikeres dog med en god portion fortælle teori; særlig stor er inspirationen fra Dorrit Cohns banebrydende værk *Transparent Minds* fra 1978. Attraktionen ved Cohn er hendes undersøgelse af de litterære teknikker, som tilbyder læseren et indblik i fiktive personers bevidsthed. Munk Rösing, der beskriver sig selv som Cohn-discipel, løfter store dele af denne fortælle teori over i *At læse barnet*.

Men hvordan fremstår de så, de indre børn? I *Portræt af kunstneren som ungt menneske* må den lille Stephen henslæbe sit liv på katolsk kostskole; her lider han af en skrækkelig hjemve, men han fascineres også af de homoseksuelle omgangsformer mellem de ældre elever. Munk Rösing læser efter kulde (som faderen repræsenterer) og varme (som moderen repræsenterer); selv fantaserer Stephen om en forening af disse paradigmer og om den præ-ødipale symbiose med moderen. Mod faderen og de fadersubstitutter, som befolker kostskolen, opbygger Stephen en vældig vrede, et dumpt raseri: han straffes uretfærdigt af en lærer og opsøger derfor rektor for at få oprejsning. Rektoren viser sig i den situation at være en variant af Den Gode Far, der støtter Stephen, men han afslører sig alligevel som en forræder, da han genfortæller historien til Stephens egen far, som på sin side håner sønnen for hele affæren. Faderen og faderskikkelserne glider sammen til én sadistisk far, som ikke har øje for barnets retfærdighedsfølelse.

På denne tematiske læsning kobler Munk Rösing en fortælleteknisk analyse. Skildringen af den lidet tiltalende kostskole er holdt i personal og konsonant fortællemåde: som læser (op)lever vi begivenhederne med Stephens bevidsthed. Der er her tale om en kamæleonisk fortæller, som tager form efter sin person (i dette tilfælde Stephen). Kostskoleopholdet afbrydes for en kort bemærkning ved juletid, og Stephen tager hjem for at fejre højtiden med familien. I selskab med de voksne mister han dog sin stemme i mere end en forstand: i direkte citeret monolog høres kun de voksne stemmer, og en neutral fortæller overtager det, der ellers har været Stephens perspektiv. Det er Munk Rösings pointe, at ingen af disse fortællepositioner angiver en endegyldig position for læseren (hvem skal vi *egentlig* identificere os med); dette er dog langt fra ensbetydende med, at muligheden for identifikation med barnet udelukkes. Selvsagt findes der en oplagt mulighed for identifikation hos den kamæleoniske fortæller, men også hos den neutrale fortæller, som distancerer os fra Stephen, findes der en forståelse for barnets perspektiv: for netop i distanceringen, i udslettelsen af Stephens perspektiv, forstår vi måske bedst den rædsel og afmagt, som griber ham under julemiddagen, hvor kun de voksnes stemmer høres i diskussion.

Munk Rösing anser ikke barndomsskildringerne for at være en neddykning i erindringen; tværtimod taler hun om en opvågning fra barndommen, en opvågning som rummer et forandrende potentiale. Om dette skriver hun: »[O]pvågningen [må] bestå i en opvågning fra barndommen; en bevid-

sthed om, at den erindrende ikke *er* barnet, eller [...] at han både er barnet og en anden, i en tvetydighed, der ikke kan reduceres til syntese« (p. 220). Denne pointe udfoldes tydeligst i hendes læsning af Benjamin, der adskiller sig fra de andre analyser; dels glider det psykoanalytiske perspektiv lidt i baggrunden, dels fokuseres der mere klart på et forandringspotentiale.

Barndom i Berlin består af en række dialektiske billeder, hvor to forskellige punkter i tiden ikke forbindes (som i den traditionelle lineære fortælling), men derimod opstilles ved siden af hinanden, hvorved der opstår en slags dybdevirkning. Munk Rösing karakteriserer Benjamins dialektiske billeder som dialektiske dobbelteksponeringer; som i et stereoskop stilles to billeder her ved siden af hinanden, et fra »urhistorien« (f.eks. den antikke mytologi) og et fra den moderne, industrialiserede tidsalder. Kigger man i stereoskopet vil man opdage, at de to billeder glider sammen og en tredimensionalitet opstår. I forhold til Benjamins tekst, hvor det er to billeder fra to forskellige tidsepoker, betyder det, at selve historien og tiden rumliggøres: »I det dialektiske billede bliver historien et rum, hvor forskellige tidspunkter kan være tilstede samtidig frem for at rangere sig efter hinanden på en ret, kronologisk linie« (p. 219). Netop her imødekommer Benjamin barnets perspektiv; for barnet sanser ikke tid i en ret linie, tværtimod kan barnet opfatte tiden som en ophobning, som en pukkel.

Et af potentialerne i det dialektiske billede er dets tvetydighed: det er nemlig sammenligneligt med drømmebilledet (i psykoanalytisk forstand), hvor

modstridende billeder fortættes til ét; dog adskiller det sig ved at være anskuet fra en *opvågnende* position. Først når man vågner op, bliver billedet dialektisk, i søvnen fastholdes det som syntese. Det er kun i den opvågnende tilstand, man er i stand til at sanse tve-tydigheden, fordi opløsningen af billedet i enkeltdele først sætter ind i den vågne tilstand. For barndomserindringen har det den konsekvens, at dét at vågne op fra barndommen er ensbetydende med en erkendelse af, at den erindrende hverken helt *er* barnet, eller helt *er* den voksne; hun eller han er begge dele – nær og fjern på samme tid. Munk Rösing hæfter sig desuden ved Benjamins vægtning af barnets (uindfriede) lykkepotentialer: »Ved at erindre, ved at vende tilbage til barndommen, kan den voksne finde lykkebilleder, som kan give håb og energi til forandring, hvis han vel at mærke er bevidst om deres karakter af utopi« (p. 222). For at tænke fremtiden, er vi nødt til at gribe tilbage til det, der allerede har været. For at tænke i nye billeder, må vi tænke i gamle billeder.

At læse barnet er en konfrontation med såvel barndommens smerte som barndommens lykke. For at kunne omfatte disse indre børn (den lille Stephen og den lille Walter) med empati, se tingene fra deres perspektiv, er det afgørende, at man ikke forfalder til grænseoverskridende identifikation; tværtimod forudsætter empatien en erkendelse af distance mellem den voksne (som erindrer) og det indre barn (som erindres).

De litterære analyser udgør den store styrke i *At læse barnet*. Som læser er Munk Rösing både velskrivende og opmærksom, og det bliver aldrig ked-

sommeligt at læse. Men om bogen for alvor formår at bryde igennem den akademiske mur er tvivlsomt. Det er trods alt et omfattende materiale som analyseres, og selv om der gives en anden tilgang til de kanoniserede værker, end man normalt er vant til, må bogen siges at privilegere den akademiske læser. Lidt mere ligetil forekommer spørgsmålet, om *At læse barnet* formår at trænge igennem den mur, som har omgivet psykoanalysen. Får den overbevist de læsere, der som undertegnede, kun befinder sig halvvejs oppe ad muren – tvivlende og skeptiske? Man kan i hvert fald sige, at Munk Rösing ganske ærligt fremlægger sit ærinde, hvilket vil sige et bud på en psykoanalytisk tekstlæsningsmetode. Der er ingen undskyldninger eller ambivalente følelser i den forbindelse. Ønsker man en større problematisering af psykoanalysens relevans i en verden, som ser meget anderledes ud end Wien anno 1900, må man søge andetsteds, og det er i orden. Det bør tilføjes, at selv om Munk Rösing er solidt forankret i den traditionelle psykoanalyse, afholder hun sig fra den værste freudianske skråsikkerhed. Psykoanalysen præsenteres som en mulighed i den tekstanalytiske praksis og ikke som en endegyldig sandhed.

Tilbage står, at Munk Rösing læser barndomsskildringerne med stor loyalitet; ihærdigt insisterer hun på at tage »de indre børn« for pålydende, at se tingene fra deres perspektiv, og hun afviser f.eks. de kritikere, som vælger at læse den lille Stephens pinsler ironisk. For »Børn er sgu da også mennesker«, som der står i efterordet: de føler både smerte og lykke. Munk Rösing har et

fint blik for disse øjeblikke, og det gør hendes bog værd at læse.

Peter Stein Larsen

Strunge uden profil og nuance

Knud Munck: *Michael Strunge. En biografi*. Kbh. 2001 (Lindhardt og Ringhof).

Den litterære biografi er kommet for at blive. Det kan synes som om årtiers litteraturvidenskabelige retninger med skarp front mod biografismen og doktriner om »impersonalism«, »intentional fallacy«, »intrinsic approaches« »death of the author« etc. har virket stik modsat. I hvert fald har antallet af biografisk anlagte afhandlinger næppe været større inden for dansk litteraturforskning end inden for de sidste to årtier, hvor talrige store og mindre forfattere er blevet taget under behandling: Leonora Christine, Ewald, Kierkegaard, Aarestrup, H.C. Andersen, Johanne Luise Heiberg, Brandes, Sophus Clausen, Johannes Jørgensen, Helge Rode, Nexø, Johannes V. Jensen, Tom Kristensen, Thit Jensen, Paludan, Blixen, Jæger, Ditlevsen, Panduro og Thorkild Hansen. Der er således med Knud Muncks *Michael Strunge. En biografi* hverken noget overraskende i genren eller det specifikke emne.

Når der kommer en biografi om Strunge, er det selvfølgelig ikke, fordi der ikke er skrevet om denne digter før, såsom en indsigtfuld og instruktiv læsning af forfatterskabet af Anne-Marie Mai og Michael Strunge i fællesskab

med titlen *Mai Strunge* (1985), og en velfungerende undervisningsbog om digteren af Vibeke Blaksteen, der hedder *Væbnet med ordenes vinger* (1991), for nu ikke at nævne den snes artikler, der er skrevet om ham. Men *Michael Strunge. En biografi* har et andet mål end alle de ovennævnte værker, idet den – som i tilfældet med de 20 andre litterære biografier fra de sidste årtier – minutløst ønsker at kortlægge forløbet fra vugge til grav hos et af de største fænomener inden for nyere dansk digtning.

Hermed også nævnt baggrunden for, at der *måtte* komme en Strungebiografi, nemlig at denne digter med sit 27-årige liv, sin evne til at ville blande sig i alt, sin karismatiske udstråling, sin psykiske sygdom og sin blændende lyrik i første halvdel af 1980'erne kom til at overstråle alle andre digtere i Danmark. Han blev annonceret som generationsbannerfører, og der blev fra mediernes side drevet rovdrift på såvel hans eksplosive replikker som hans skrøbelige psykiske konstitution. Og at det lykkedes Strunge at få skrevet de 11 bøger, han gjorde, i sit turbulente liv med talrige psykiatriske indlæggelser og alle mulige og umulige ikke-poetiske aktiviteter er i sig selv en gåde, der har bidraget til den mytedannelse om digteren, som har været tilstede i de sidste tyve år.

At der skrives en biografi om Strunge har kort og godt den samme baggrund, som når der er lavet biografier om digtere som Rimbaud, Hemingway, Tom Kristensen, Blixen og Tove Ditlevsen, og næppe nogensinde om eksempelvis Malinowski, Højholt, Inger Christensen og Søren Ulrik Thomsen, nemlig at der i det første til-